

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ»
ΤΟΜΕΑΣ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ**

1ο Σχέδιο Παραγωγής Συνοπτικού Λόγου

Κείμενο

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Δημήτρης Μαρωνίτης

Δύο όροι που συχνά πυκνά εναλλάσσονται, σάμπως να πρόκειται για συνώνυμα, με ταυτόσημο νόημα και στόχο· θεωρητικό και πρακτικό. Η διάχυτη παρεξήγηση διευκολύνεται και από την ετυμολογική συγγένεια των επίμαχων όρων.

Ως ρίζα και κορμός ενός πολύκλαδου δέντρου, η λέξη Παιδεία (δυσμετάφραστη ή και αμετάφραστη στις ξένες γλώσσες) εμφανίζει εξελισσόμενο, σημασιολογικό και λειτουργικό εύρος και βάθος. Οι αρχές της ανιχνεύονται στον Αισχύλο και στον Σοφοκλή, δηλώνοντας κατ' αρχήν την τροφή και την ανατροφή ενός παιδιού, αλλά και την καλλιέργεια ενός δέντρου. Στον Πλάτωνα η λέξη σαφώς πλέον αναβαθμίζεται και αναδεικνύεται σε μέτρο γνώσης και αρετής, καλύπτοντας τελικώς τόσο την πλατωνική οντολογία όσο και την πλατωνική επιστήμη. Η ίδια λέξη θεωρείται στην ελληνική αρχαιότητα ενίοτε συνώνυμη της νεαρής ηλικίας, ενώ σκοπίμως συνάπτεται κάποτε τόσο με την παιδία όσο και με την παιδία· σημαίνοντας την παιδαριώδη φλυαρία και ανοησία αφενός, το παίγνιο (ως διασκέδαση ή ως φιλόσοφη μέθοδο) αφετέρου. Στους Ρωμαίους η ελληνική παιδεία μεταφράστηκε όψιμα ως *humanitas*, και με το ιδεολογικό αυτό φορτίο υποστήριξε και υποστηρίζει εφεξής τις λεγόμενες ανθρωπιστικές σπουδές· άλλως πώς (κατά τη γνώμη μου κακώς): πειθαρχίες.

Πλησιέστερη ετυμολογικά και λειτουργικά προς τη ριζική παιδεία αναγνωρίζεται η μεταγενέστερη εμπρόθετη εκπαίδευσις, παράγωγη του ρήματος εκπαιδεύω, το οποίο, όσο

βλέπω στα λεξικά, εμφανίζεται πρώτη φορά στον πλατωνικό Κρίτωνα, με τη σημασία του διδάσκω κάποιον κάτι ή εντυπώνω σε κάποιον κάτι με τη διδασκαλία —αυτού του είδους η εκπαίδευση αφορά ενίοτε και την προσαρμοστική άσκηση ενός ζώου.

Η λέξη εκπαίδευση έχει χρόνια τώρα εγκατασταθεί στη σχολική πρακτική, με ή χωρίς επιθετικό προσδιορισμό, για να δηλώσει κυρίως τις δύο πρώτες βαθμίδες της. Στις μέρες μας επικράτησαν οι όροι πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε αντικατάσταση της στοιχειώδους και μέσης, που συνολικά ορίζονται ως Γενική Εκπαίδευση. Σε αντιδιαστολή προφανώς ο όρος παιδεία επιφυλάσσεται τιμητικά για την πανεπιστημιακού τύπου ανώτατη (πρόσφατα και ανώτερη) βαθμίδα.

Εξάλλου η παιδεία, εκτός τώρα σχολικών ιδρυμάτων, έχει διευρυνθεί και ως περιεχτικός όρος του πολιτισμού, στα κεφάλαια προπάντων των γραμμάτων και των τεχνών. Από την άποψη αυτή η μετάφραση της ελληνικής λέξης παιδεία στη λατινική λέξη cultura έχει το προσόν ότι μας θυμίζει τη ριζική σημασία της ως καλλιέργειας, σε μεταφορικό τώρα επίπεδο.

Επομένως, οι όροι παιδεία και εκπαίδευση δεν είναι ούτε ετυμολογικά και σημασιολογικά συνώνυμοι ούτε λειτουργικά ισοδύναμοι. Πράγμα που σημαίνει ότι η ευκαιριακή (μπορεί και σκόπιμη) εναλλαγή τους στη θεωρία και στην πράξη δημιουργεί σύγχυση εις βάρος και των δύο συντελεστών της κρίσιμης αυτής συζυγίας. Ζητούμενο επομένως παραμένει ο νηφαλιότερος έλεγχος, προκειμένου να διαφανούν τόσο τα κοινά όσο και τα διαφορετικά τους σημεία, που επιτρέπουν συγχρόνως τη σύγκριση και τη διάκρισή τους. Που πάει να πει ότι: παιδεία και εκπαίδευση βρίσκονται εξ ορισμού σε συμμαχική και συνάμα σε αντίπαλη σχέση. Κοινός τους παρονομαστής παραμένει η διαβαθμισμένη γνώση ως μάθηση, ασκημένη κυρίως εντός θεσμοθετημένων θυλάκων της πολιτείας, χωρίς να αποκλείεται και η ιδιωτική τους κηδεμονία, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις παίρνει τη μορφή ταξικής και οικονομικής υπεροχής. Από εκεί και πέρα αρχίζουν προφανείς και λανθάνουσες διαφορές, οι οποίες, ανάλογα με τον χώρο και τον χρόνο, αυξομειώνονται, χωρίς όμως να καταργούνται.

Αυτές προκύπτουν από τη διαφορετική τους φύση και τον αποκλίνοντα προσορισμό τους. Δηλαδή: Η παιδεία είναι περισσότερο μέθοδος· η εκπαίδευση κυρίως πράξη. Η παιδεία είναι (πρέπει να είναι, για να μη παραβαίνει τον εαυτό της) λειτουργία λίγο πολύ ελεύθερη, κάποτε και ελευθέρια- επιλογή που αναγνωρίζεται στις προδρομικές κυρίως εφαρμογές των γραμμάτων και των τεχνών. Αντίθετα η εκπαίδευση ελέγχεται εκ προθέσεως εντεταλμένη. Η παιδεία είναι (οφείλει να είναι) προαιρετική· η εκπαίδευση θεωρείται, και σω-

στά, υποχρεωτική. Γενικότερα: Η παιδεία είναι σύστημα ανοιχτό, που αντιστέκεται (οφείλει να αντιστέκεται) στον άμεσο έλεγχο της πολιτείας αλλά και των ιδιωτικών φορέων, τουλάχιστον σε θέματα αρχής. Η εκπαίδευση προγραμματίζεται και περιορίζεται, κάποτε σε εκβιαστικό βαθμό, από τις μεταβαλλόμενες συχνά προθέσεις και ορέξεις της κυβερνητικής εξουσίας και του αρμόδιου υπουργείου, το οποίο επιμένει να ονομάζεται στη χώρα μας «Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων». Τέλος, η παιδεία υπόσχεται έρευνα και παραγωγή νέας γνώσης, που συμπληρώνει, διορθώνει ή και ακυρώνει την προηγούμενη. Η εκπαίδευση αντίθετα εκπροσωπεί και μεταδίδει την κεκτημένη γνώση, δυσφορώντας συνήθως με τις πειραματικές μετατροπές και ανατροπές.

Μαρωνίτης, Δ.Ν. (2009, 1η & 8η Μαρτίου). Παιδεία & Εκπαίδευση. *Το Βήμα*.

Θέμα Παραγωγής Συνοπτικού Λόγου

Ποια είναι, σύμφωνα με τον συντάκτη του κειμένου, η σχέση της παιδείας και της εκπαίδευσης στην εποχή μας; Να την παρουσιάσεις συνοπτικά (90 έως 110 λέξεις) και χωρίς δικά σου σχόλια.

Σχέδιο

1ο Στάδιο: Το σχεδιασμένο

1.1. Προ-αναγνωστική φάση

- Παρατήρησε για ένα περίπου λεπτό το κείμενο, εστιάζοντας στην αναζήτηση πληροφοριών για το περιεχόμενο (θέμα, πομπός, δέκτης, σκοπός κτλ.) και τη μορφή του (κειμενικός τύπος).
- Σε ποιες υποθέσεις καταλήγεις;

1.2. Αναγνωστική φάση

- Ξεκίνα μία συνεχή ανάγνωση του κειμένου.
- Στο τέλος της ανάγνωσης κάθε παραγράφου σταμάτα και αναρωτήσου: Βγάζει νόημα αυτό που διαβάζεις; Μπορείς να το ξαναπείς με δικά σου λόγια, εστιάζοντας στις βασικές του λεπτομέρειες; Κατανοείς τη νοηματική σχέση όσων διαβάζεις με τα προηγούμενα;
- Αν οι απαντήσεις είναι θετικές, συνέχισε την ανάγνωση. Αν όχι, τότε προχώρα στο επόμενο στάδιο.

- Αναρωτήσου: σε ποιο σημείο έχασες τον ειρμό των σκέψεων του συγγραφέα; Επίστρεψε στο σημείο αυτό και προσπάθησε να ανακαλύψεις την αιτία του προβλήματος και να το επιδιορθώσεις.
 - Έχεις άγνωστες λέξεις / φράσεις; → Διάβασε ολόκληρο το απόσπασμα και προσπάθησε από τα συμφραζόμενα να κατανοήσεις το νόημά τους και να τις αντικαταστήσεις με άλλες που να φαίνονται ταιριαστές. Έλεγε ξανά το νόημα.
 - Έχασες τη συγκέντρωσή σου; → Διάβασε ξανά το απόσπασμα με μεγαλύτερη προσοχή.
 - Διάβασες το συγκεκριμένο απόσπασμα πολύ βιαστικά; → Διάβασε ξανά το απόσπασμα πιο αργά και προσεκτικά.
 - Δεν κατανοείς τη νοηματική σχέση όσων μόλις διάβασες με προηγούμενα αποσπάσματα του κειμένου; → Διάβασε ξανά το προηγούμενο ή/και το επόμενο απόσπασμα και προσπάθησε να κατανοήσεις τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα. Εντόπισε τους κειμενικούς δείκτες (π.χ. διαρθρωτικές λέξεις / φράσεις) που χρησιμοποιούνται από τον συγγραφέα ως μέσα εξασφάλισης της συνοχής και συνεκτικότητας του αποσπάσματος αυτού με τα προηγούμενα ή/και τα επόμενα.
 - Δεν έχεις αρκετές προηγούμενες γνώσεις για να κατανοήσεις όσα διαβάζεις; → Προσπάθησε να ανακαλέσεις στη μνήμη σου τι σχετικό ξέρεις για το θέμα ή να σκεφτείς παραδείγματα από τις προσωπικές σου εμπειρίες.
 - Δεν κατανοείς το οργανωτικό πρότυπο του κειμένου που διαβάζεις και επομένως δεν μπορείς να κάνεις βάσιμες υποθέσεις για τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα; → Προσπάθησε να ανακαλέσεις στη μνήμη σου παρόμοια κείμενα που έχεις διαβάσει και τον τρόπο με τον οποίο ήταν οργανωμένα. Χρησιμοποίησε τις γνώσεις σου για την οργάνωση της παραγράφου (π.χ. δομικά μέρη, τρόποι ανάπτυξης, μέσα συνοχής). Κάνε υποθέσεις για το οργανωτικό πρότυπο (διάγραμμα) που πιθανόν είχε σχεδιάσει ο συγγραφέας στο προσυγγραφικό του στάδιο.
- Έλεγε ξανά την κατανόηση.

1.3. Μετα-αναγνωστική φάση

- Ποια /-ες δυσκολίες αντιμετώπισες κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης;
- Με ποια / -ες στρατηγική / -ες την / τις αντιμετώπισες;

2ο Στάδιο: Ο σχεδιασμός

1η Φάση: Εντοπισμός των θεματικών αξόνων

- Εστίασε στο απόσπασμα που ζητείται από την άσκηση ή που περιέχει τη ζητούμενη άποψη. Για την εστίαση αξιοποίησε τις πληροφορίες που εντόπισες από τη συνεχή ανάγνωση του κειμένου.
- Αποδόμησε (αν χρειάζεται) τις παραγράφους του αποσπάσματος, ώστε να είναι ευκολότερα διαχειρίσιμες.
- Υπογράμμισε σε κάθε τμήμα λέξεις/ φράσεις - κλειδιά, που είτε αποτελούν βασικές ιδέες (αν η επιλεκτική περίληψη αναφέρεται σε απόσπασμα του κειμένου) είτε συγκροτούν τη ζητούμενη άποψη του συγγραφέα (αν η επιλεκτική περίληψη αναφέρεται σε συγκεκριμένη άποψη του κειμένου).
- Εντόπισε τους τρόπους με τους οποίους συνδέονται μεταξύ τους (συνοχή) οι πληροφορίες που εντόπισες.

2η Φάση: Κατανόηση

- Προσπάθησε να αναδιηγηθείς με τρόπο απλό και αναλυτικό τις πληροφορίες που εντόπισες σε κάθε απόσπασμα. Η φάση αυτή είναι «προ-γλωσσική», επομένως εστίασε στο περιεχόμενο της πληροφορίας και όχι στο πώς θα τη διατυπώσεις.

3ο Στάδιο: Το ανασχεδιασμένο

1η Φάση: Συγγραφή του συνοπτικού κειμένου

- Γράψε την περίληψή σου, τοποθετώντας στη θεματική της πρόταση το νοηματικό κέντρο. Εάν η επιλεκτική περίληψη εστιάζει σε άποψη του συντάκτη, το νοηματικό κέντρο περιλαμβάνεται στην εκφώνηση της άσκησης. Εάν όμως εστιάζει σε απόσπασμα, πρέπει να εντοπίσεις τη βασική (θέμα) και την κατευθυντήρια (θέση) ιδέα του αποσπάσματος αυτού.
- Τοποθέτησε στις λεπτομέρειες της περίληψής σου τα θεματικά κέντρα που εντόπισες στο προηγούμενο στάδιο.

2η Φάση: Βελτίωση του κειμένου

Διάβασε το κείμενό σου, εντοπίζοντας σφάλματα και αστοχίες. Αξιοποίησε τα κριτήρια αξιολόγησης που ακολουθούν:

- Περιεχόμενο: Περιέχει η περίληψή σου όλα τα θεματικά κέντρα που προβλέπονται από την άσκηση; Έχεις αποδώσει πιστά τη σκέψη του συγγραφέα;

- Οργάνωση: Έχεις πυκνώσει ικανοποιητικά τις απόψεις του κειμένου αναφοράς; Έχεις παραφράσει αποτελεσματικά, ώστε το συνοπτικό σου κείμενο να αποκτήσει εκφραστική αυτονομία; Ανταποκρίνεται το κείμενό σου στον πληροφοριακό χαρακτήρα του συνοπτικού λόγου; Έχει συνοχή το συνοπτικό σου κείμενο;
- Γλώσσα: Είναι οι γλωσσικές σου επιλογές συμβατές αφενός με τον πληροφοριακό χαρακτήρα του συνοπτικού λόγου, αφετέρου με τους γραμματικούς κανόνες;

3η Φάση: Αναστοχασμός

- Ποιες ήταν οι δυσκολίες που αντιμετώπισες στα προηγούμενα στάδια;
- Ποιες στρατηγικές χρησιμοποίησες για την υπέρβασή τους; Ήταν αποτελεσματικές;